

Ігор КОЛЯДА.
МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА
ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ НА ТЕМУ:
ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА
ЗА КНЯЗЯ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
(Історія України, 7 клас)

Ігор КОЛЯДА, доктор історичних наук, професор

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ НА ТЕМУ: ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА ЗА КНЯЗЯ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО (Історія України, 7 клас)

Тема уроку: Галицько-Волинська держава за князя Данила Галицького.

Мета уроку:

Навчальна — охарактеризувати внутрішнє та зовнішньополітичне становище Галицько-Волинської держави за князя Данила Романовича Галицького; проаналізувати основні напрямки його внутрішньої та зовнішньої політики; з'ясувати роль Данила Галицького в процесі державотворення.

Розвиваюча — працювати з текстом підручника: самостійно опрацювати, удосконалити навички аналізувати та систематизувати інформацію, робити висновки на основі отриманих фактів, складати план, хронологічні та тематичні таблиці; працювати з історичними джерелами, настінною картою, історичним атласом та контурними картами; вміння аналізувати історичні події та факти; розкривати зміст історичних понять, оцінювати діяльність історичних осіб.

Виховна — виховувати інтерес до предмету; толерантність, пошану до рідної історії на основі особистого усвідомлення досвіду історії.

Тип уроку: комбінований урок.

Навчально-методичне забезпечення:

1. Смолій В.А., Степанков В.С. Історія України: Підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. — К.: Генеза, 2007. — 224 с.
2. Мокрогуз О. П., Ермоленко А. О. Історія України. 7 клас: Розробки уроків. — Х.: Вид-во «Ранок», 2011. — 320 с. (Майстер-клас)
3. Подобед О.А. Історія України. 7-8 класи: Збірник завдань. — Х.: Вид-во «Ранок», 2009. — 160 с.
4. Марченко О. С., Скирда І. М. Історія України. 7 клас: Матеріали до уроків. — Х.: Вид-во «Ранок», 2007. — 144 с.
5. Гісем О. В., Мартинюк О. О., Ісаєв Д. В. Контурні карти до Атласу з історії України 7 клас. — Київ: Інститут передових технологій, 2009. — 15 с.
6. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Атлас з історії України 7

клас. — Київ: Інститут передових технологій, 2010. — 16 с.

7. Портрет Данила Романовича Галицького.

8. Робочі зошити.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ.

II. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ ПО ТЕМІ «УТВОРЕННЯ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ»

Індивідуальна робота.

Картка № 1.

(прізвище та ім'я)

1. Коли відбулося об'єднання Галицько-Волинського князівства?

2. Князем об'єднаного Галицько-Волинського князівства став?

- A) Володимир;
- B) Роман Мстиславович;
- V) Ярослав Осмомисл;
- Г) Юрик Ростиславович;

3. Покажіть на стрічці часу рік в якому загинув Роман Мстиславович, і позначте в якому це було столітті.

IX X XI XII XIII

4. Встановіть хронологічну послідовність подій.

- A) Об'єднання Галицько-Волинського князівства;
- B) Роман Мстиславович став володарем майже всієї Південно-Західної Русі (за винятком Чернігівщини);
- V) Загинув Роман Мстиславович;
- Г) Роман Мстиславович захопив Київ.

	А	Б	В	Г
1				
2				
3				
4				

Картка № 2

(прізвище та ім'я)

1. Назвіть засновника об'єднаного Галицько-Волинського князівства.

2. Створення Галицько-Волинського князівства відбулося.

- А) 1199 р.;
- Б) 1201 р.;
- В) 1205 р.;
- Г) 1264 р.

3. Покажіть на стрічці часу рік в якому Роман Мстиславович зайняв Київ, і позначте в якому це було столітті.

IX X XI XII XIII

4. Позначте, проти кого вів боротьбу Роман Мстиславович.

- А) Селян;
- Б) Бояр;
- В) Київського князя;
- Г) Міщан.

Групова робота.

Клас ділиться на 2 групи, кожна з яких складає свій варіант розповіді «Повчання дітям».

Складіть від імені Романа Мстиславича розповідь про його життя на зразок «Повчання дітям» Володимира Мономаха, у якому він повідомляє про головні події свого життя і дає настанови нащадкам.

Фронтальна робота.

1. В якому році відбулося об'єднання Галицько-Волинського князівства? (1199 р.)
2. Хто об'єднав князівства? (Роман Мстиславич)
3. Назвіть роки правління Романа Мстиславича (1170–1205 рр.)
4. Які нагальні внутрішні проблеми новоутвореної держави мав розв'язати Роман Мстиславич?
5. Яке історичне значення діяльності Романа Мстиславовича?

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Розповідь вчителя, що супроводжується демонструванням портрету князя Данила Романовича Галицького.

**Данило Романович
Галицький
1201–1264 рр.**

Сьогодні на уроці ми продовжимо вивчати історію Галицько-Волинського князівства, а саме — розглянемо його розквіт. Піднесенню князівства сприяла мудра і виважена політика князя, ім'я та прізвисько якого ви відгадаєте виконавши завдання гри — криптограми. (Див. стор. 28 журналу.)

Вчитель організовує дидактичну гру — розгадування криптоніму.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ.

1. Прихід до влади Данила Романовича Галицького.

Розповідь вчителя.

Після смерті Романа бояри змусили вдову Ганну з малолітніми синами, Данилом і Васильком, залишити Галич. Підняло голови бунт вне галицьке боярство, розгромлене, та не викоренене князем. Здавалося, колесо історії поверталось на зад. Галицько-Волинське князівство розпалося. Галичина та Волинь надовго поринули у вир удільної роздробленості.

У боротьбі за княжий стіл бояри стали на бік синів Ігоря Ярославича із Сіверської землі — онуків Ярослава Осмомисла. У 1206 р. в Галичі осів Володимир, у Звенигороді — Роман, у Володимирі — Святослав. Отже, знову з'являються удільні князівства. Між братами спалахує боротьба за верховну владу, в яку втрутилися бояри, чернігівські князі, Польща й Угорщина. Посилюється вплив іноземців, унаслідок чого Ігоровичі втрачають владу. У Галичі розташовується угорська залага, бо король Ендре II виношував наміри приєднати Галичину до Угорщини. Безчинства чужоземних вояків викликали повстання, і за допомогою знову запрошених Ігоровичів угорців прогнали. Утвердившись при владі, брати вирішили зламати політичну опозицію бояр. За їхнім наказом було вбито півтисячі бояр, інші поїтікали.

Криза усобиць набрали такого розмаху, що окремі історики називають цей період «громадянською війною», тобто відбувалася збройна боротьба за владу в державі із залученням до неї різних прошарків населення, яка тривала 40 років (1205–1245).

Вчитель організовує роботу з підручником виконуючи коментоване читання пункту параграфу «Велика смута постала в землі Руській» для з'ясування подальшого становища в князівстві після втрати бояр за наказом Ігоровичів (Смолій В.А., Степанков В. С., ст. 120–121).

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
А	Б	В	Г		Д	Е	Є	Ж	З	И	І	Ї	Й	К	Л	М
18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	—
Н	О	П	Р	С	Т	У	Ф	Х	Ц	Ч	Ш	Щ	Ь	Ю	Я	—

Завдання. Ім'я князя

6	1	18	11	16	19
Д	А	Н	И	Л	О

Прізвище князя.

4	1	16	11	27	31	15	11	14
Г	А	Л	И	Ц	Ь	К	И	Й

Слова, яке зашифровані в ребусі — **Данило Галицький**. Отже, тема нашого уроку: **«Галицько-Волинська держава за князя Данила Галицького»**.

Окремі з них звернулися по допомогу до Ендре II, запевняючи, що визнають владу Данила. У 1211 р. угорське військо займає Галич, і Данило стає галицьким князем. Оговтавшись від страху, бояри, без відома Данила, привселюдно повісили Романа та Святослава Ігоровичів (це єдиний випадок в історії Київської Русі, коли васали стратили своїх князів). Оскільки Данило через неповноліття не міг управляти, то влада зосередилася в руках зольової, мужньої, цілеспрямованої й мудрої Ганни. Її самостійність не подобалася боярам, і вони змусили матір і сина знову втікати. У 1213 р. боярин Володислав Кормильчич проголосив себе галицьким князем (єдиний випадок на теренах Русі, коли людина, яка не належала до роду Рюриковичів, посміла посягнути на князівський стіл), що призвело до загострення міжусобиць. Скориставшись ними, польський і угорський володарі в 1214 р. домовилися про поділ Галицько-Волинської держави: Галицьке князівство отримував угорський король Коломан; польський князь Лешко — Перемишль, Берестейщину й частину Холмщини; Данилу й Васильку дісталася у володіння лише Володимирська волость. Взимку 1215 р. Коломана коронували «королем Галичини», й він вступає до Галича. Кормильчич помер в ув'язненні в Угорщині. Міжусобиці та втручання в них володарів Угорщини й Польщі зумовили розпад держави й створили реальну загрозу втрати Волиню і Галичину не залежності.

Первісне закріплення **вчитель** здійснює шляхом постановки дидактичних запитань:

- 1) Поясніть, чому цей період дістав назву «боярська смута».
- 2) Яка роль у цей період належала княгині Анні — матері Романових дітей — Данила та Василька?
- 3) До яких наслідків призвело захоплення влади боярином Владиславом Кормильчичем?

4) Які держави в 1214 році розділили між собою Галицько-Волинське князівство?

5) Які землі дісталися у володіння Данилу і Василькові?

Конспективна розповідь вчителя. Учні за допомогою вчителя складають схему **«Етапи відродження Галицько-Волинського князівства»**.

Данило осів у Володимирі й отримав цілковиту підтримку місцевого боярства й городян. Тим часом утиски з боку угорців, зокрема спроби запровадити католицизм, викликали масові виступи населення Галичини проти панування іноземців. Унаслідок загострення польсько-угорських відносин Лешко запропонував новгородському князю (онуку Ярослава Осмомисла) Мстиславу Мстиславичу (Удатному) сісти на галицький стіл, сподіваючись, що той протистоятиме Ендре II та Данилу. Мстислав прийняв пропозицію і в 1218 р. оволодів Галичем.

Ярославська битва

«Етапи відродження
Галицько-Волинського князівства»

1 етап

Розпочався після одруження
з донькою Мстислава.

1. Приєднання Берестейщини й волості за Західним Бугом.

(Натомість Лешко й Ендре II домовилися про спільні дії проти Мстислава, аби відібрати в нього Західну Галичину. Розпочалися воєнні дії.)

2. Укладання союзу з литовцями та ятвягами, дії яких розгромили значні сили поляків та угорців.

(В свою чергу, Мстислав у 1222 р. уклав з Ендре II договір, який передбачав шлюб його доньки з угорським королевичем Ендре. Останньому після смерті Мстислава мав перейти галицький стіл. Цей крок галицького князя погіршив його відносини з Данилом і Васильком, котрі намагалися повернути до складу Волинського князівства Белзьку й Червенську землі.)

3. У 1223 р. Данило продовжив справу об'єднання Волині.

(Проте, його дії нашоувалися на спротив Мстислава, котрий потрапляв у все більшу залежність від бояр та угорського короля.)

2 етап

Розпочався після смерті
Мстислава в 1228 році

1. Приєднує Луцьку, Пересопницьку, Чорторийську волості й реформує військо (створює регулярну піхоту з городян).

2. Приєднання Белзької землі.

3. У 1238 рік Данило розгромив німецьких рицарів у битві під Дорогочином і приєднав ці землі; приєднання Перемишлю; здобуття Галича.

Робота з картою передбачає постановку дидактичних завдань:

1. Назвіть і покажіть на карті території що були приєднані Данилом Романовичем.

2. Покажіть де знаходилася резиденція Данила Галицького?

2. Правління Данила Галицького.

А) Внутрішня політика князя.

Б) Зовнішня політика Данила Романовича Галицького

Розповідь вчителя.

У 40-х роках XIII ст. землі Русі опинилися під тривалим золотоординським гнітом. Відтепер у Золотій Орді вирішувався порядок їхнього управління.

Скориставшись під час монгольської навали відсутністю Данила Романовича, який перебував за кордоном у пошуках допомоги, окремі з бояр підтримали претензії на стіл Михайла, сина чернігівського князя Ростислава. Останній, спираючись на допомогу болохівських князів, котрі служили монголам, намагався утвердитися в Пониззі (терени між Південним Бугом і Дніпром), але не зміг. Наприкінці 1241 р. Данило здійснив похід проти болохівських князів і зруйнував їхнє місто. Незабаром ситуація в Галицько-Волинському князівстві погіршилася. Ростислав Михайлович заручився підтримкою Угорщини, Польщі й частини боярства. Їхні об'єднані сили влітку 1245 р. підішли до м. Ярослава на р. Сяні. Данило й Василько 17 серпня розпочали контрнаступ.

Вчитель організовує роботу з підручником, використовуючи самостійне читання пункту параграфу «Політика Данила Романовича. Ярославська битва» для з'ясування перебігу та наслідків битви під час читання учні самостійно заповнюють схему в зошитах (Смолій В.А., Степанков В.С., ст. 131—132).

Ростислав мав намір атакувати полк Данила. Але його випередив двірський Андрій, котрий завдав сильного зустрічного удару. Тим часом поляки почали наступ на позиції Василька. Данило вдарив по центру ворожого війська, прорвав його й зіткнувся з угорцями. Спалахнула жорстока січа. Вдавши відхід, Данило перегрупував сили й знову стрімко кинувся на супротивника. Угорці, які вже повірили в перемогу, запанікували, а згодом почали відступати. Помітивши це, Ростислав також подався назад. Зі свого боку, Василько не став очікувати удару поляків, а вирушив назустріч і змусив їх також утікати.

Кровопротитна Ярославська битва завершилася цілковитою перемогою Данила, котрий виявив блискучі здібності полководця й велику особисту мужність. Вона поклала край тривалій громадянській війні.

Ярославська битва
1245 рік

Учасники

Данило
Романович;
Василько
Романович

Учасники

Ростислав
Михайлович
заручився
підтримкою
Угорщини,
Польщі й частини
боярства

Результат

Цілковита перемога Данила. Битва поклала край тривалій громадянській війні.

Первісне закріплення вчитель здійснює шляхом постановки дидактичних запитань.

1. В якому році відбулася Ярославська битва?
2. Хто був учасником битви?
3. Які результати битви?

Розповідь вчителя.

Добившись успіху, Данило подався до м. Холма, яке зробив столицею князівства. Його самостійна політика викликала невдоволення в Батия, котрий висунув вимогу віддати йому Галицьку землю. Князь вирішив поїхати на зустріч із ханом і в жовтні 1245 р. вирушив до Золотої Орди. Батий, поважаючи Данила за мужність і почуття власної гідності, прийняв князя наприкінці 1245 — на початку 1246 рр. досить прихильно, підтвердив його княжіння, а Данило визнав свою васальну залежність: він зобов'язувався висилати своє військо для участі в походах монгольської армії, але данини не виплачував. Отже, під час перебування князя в Сараї він отримав ярлик (дозвіл) на князювання.

Вчитель організовує роботу з історичним джерелом. Учні самостійно опрацьовують рубрику «Працюємо з джерелами» — «Літописець про поїздку Данила Галицького до Батия 1245—1246 рр.» та підготовки відповіді на запитання: «Яка ваша власна думка щодо поїздки Данила Галицького до Золотої Орди?» (Смолій В. А., Степанков В. С., ст. 135).

«І поклонився він за обичаєм їх, і ввійшов у вежу його. Він, [Батий], сказав: «Данило! Чому ти еси давно не прийшов? Але якщо нині ти прийшов еси, — то й се добре. Чи п'єш ти чорне молоко, наше пиття, кобилячий кумис?» І він сказав: «Досі я не пив. А нині ти велиш — я п'ю». Він тоді сказав: «Ти вже наш-таки, татарин. Пий наше пиття» І він, [Данило], випивши, поклонився за обичаєм їх...

О, лихіпа лиха честь татарська! Данило Романович, що був князем великим, володів із братом своїм Руською землею, Києвом, Володимиром, і Галичем, і іншими краями, нині сидить на колінах і холопом себе називає! А вони данини хотять, і погрози ідуть, [і] він життя не надіється!

О, лиха ти, честь татарська!»

(Літопис Руський / За Іпатівським списком переписав Леонід Махновець. — С. 405).

Перетворення що проводив князь Данило Романович після повернення із Золотої Орди, **вчитель** подає у вигляді характеристики.

1. Міжнародна політика князя:

- намагався примиритися із сусідніми державами, плекаючи надії отримати від них допомогу для боротьби із Золотою Ордою;
- порозумівся з угорським королем;
- шукав спосіб заручитися підтримкою польських князів і хрестоносців Тевтонського ордену;
- вступив у переговори з папою римським Інокентієм IV, котрий хотів шляхом об'єднання прилучити Руську церкву до Риму. Однак папу насамперед цікавило питання церковного об'єднання, а князя — організація хрестового походу західних держав проти Орди. Розчарувавшись у своїх сподіваннях, Данило вирішив заснувати Галицьку православну митро-

полію;

— спробував порозумітися з північними князівствами, зокрема Володимирським і Тверським.

2. Внутрішньорозбудовча політика Данила Романовича:

- відбудовував розорені міста;
- споруджував кам'яні фортеці;
- укріплював Володимирський і Кременецький замки;
- розпочалося будівництво Львова, названого на честь сина Лева (Уперше місто Лева згадується під 1256 р.).
- реформування армії [Уперше важкоозброєні кіннотники (оружники) одягнули поширений в Європі рицарський обладунок, виокремлюються підрозділи кіннотників, озброєних луками (стрільці)].

3. Результати активної діяльності князя протягом 1246—1253 рр.:

- поновлено переговори з папою римським у 1253 році, коли той прислав корону Данилу для коронування князя. Ця подія відбулася в грудні в м. Дорогочин. Це засвідчило про визнання Руської держави як рівної коронованим володарям Європи;
- коронація створила умови для перетворення королівства на політичне ядро об'єднання руських земель у межах єдиної держави.

Розповідь вчителя.

Після коронації Данило зосередив зусилля на зміцненні північних кордонів і закріпленні за собою Пониззя та Болохівської землі. Він здійснив кілька успішних походів проти ятвягів і Литовського князівства. На початку 1255 р. Данило захоплює Маджибіж, а наступного року його син Шварно оволодів Болохівською землею. Включення цих земель до складу королівства занепокоїло Орду. Восени 1257 р. хан Берке направив проти Данила монгольського воєначальника Куремсу, який зробив невдалу спробу захопити Луцьк, після чого повернувся назад. Наступного року проти Данила був направлений талановитий полководець Бурундай, котрий домігся участі руського війська у виправі супроти Литви. Восени 1259 р. він знову прибув до королівства з вимогою зруйнувати укріплення міст. Оскільки очікуваної допомоги із сусідніх держав не надійшло, а власних сил протистояти могутньому противнику не вистачало, довелося поступитися. Лише Холм, учинивши спротив, зберіг фортифікації. Бурундай відійшов від нього й напав на польські землі.

Спустошення, вчинені військом Бурундая, засвідчили неспроможність королівства самотужки протистояти Золотій Орді. Добитися незалежності не вдалося, хоча Данило не полишав надій залучити до союзу проти Орди Польщу й Угорщину, Влітку 1264 р. володар Руського королівства помер у Холмі.

Первісне закріплення **вчитель** здійснює шляхом постановки дидактичних запитань.

1. В якому році відбулася коронація Данила Романовича?

2. Чому Данило Галицький вирішив прийняти корону від папи Інокентія IV?

3. Чому князю Данилові не вдалося домогтися незалежності від Золотої Орди?

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО НА УРОЦІ.

Вчитель організовує закріплення вивченого за допомогою загадування загадок.

1. З цим князем вже знайомі ми,

Про нього слава між людьми.

Він землі батьківські з'єднав,

Бо мав він надзвичайну силу.

І звали князя всі... (Данило).

2. Пішов до хана на уклін,

Не піднімаючись з колін.

І хан, що керував всім звик,

Дать князю змушений... (Ярлик).

3. Данило добре воював,

Міста і церкви будував.

На честь одного із синів

З'явилось славне місто... (Львів).

Вчитель організовує закріплення знань за допомогою історичний диктанту.

Серед пропорованих тверджень є правильні й хибні. Правильне твердження учні позначають знаком «+», а хибне — «-». Робота виконується в зошитах.

1. Після смерті Романа Мстиславовича розпочалась «Велика смута». (+)

2. Князівські міжусобиці продовжувалися 40 років. (+)

3. До повноліття Данила Романовича державою управляла його мати Ганна. (+)

4. У 1214 р. Галицько-Волинську державу поділили між собою польський та угорський володар. (+)

5. У 1238 р. Данило разом з Васильком програли битву під Дорогочином. (-)

6. В 40-х роках XIII ст. землі Русі опинилися під гнітом половців. (-)

7. У битві під Ярославом 1245 р. Данило і Василь-

ко здобули перемогу. (+)

8. Хан Батий не надає князю Данилу ярлик на управління державою. (-)

9. Повернувшись від Батия, Данило намагався зміцнити політичну та економічну ситуацію у князівстві, аби позбутися залежності від Золотої Орди. (+)

10. Уперше місто Лева згадується 2000 р. (-)

11. Коронація Данила Романовича відбулася в місті Дорогочин у 1253 р. (+)

12. Домогтися незалежності від Золотої Орди князю Данилові не вдалося. (+)

VI. ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ.

Таким чином, можна сказати, що Данило Галицький був одним з найвідоміших князів української історії. Обставини, які склалися на той час, не дали йому довести до кінця справу, яку він розпочав — забезпечити цілковите провітання своєї держави, але, не дивлячись на всі перешкоди, він багато зробив у цьому напрямку: об'єднав землі, якими володів Роман, утворив могутню державу, зумів зломити боярську опозицію, встановив і підтримував стосунки із Західною Європою. Навіть ярлик, який підтвердив залежність Данила від Золотої Орди, слід розцінювати як мудрий крок з боку князя, тому що він все життя боровся за територіальну цілісність земель. Як пише Н. Яковенко у своїй книжці «Нариси історії України з давніх часів і до кінця 18 ст.»: «Йому вдалося зробити два важливих завдання правителя — встановити внутрішній спокій у своїх володіннях і забезпечити їх авторитет в очах сусідів...»

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ.

— опрацювати параграф 20 (ст. 120—122); параграф 22 (ст. 131—134);

— опрацювати конспект;

— скласти таблицю «Внутрішня та зовнішня політика князя Данила Галицького».

Шановні читачі!

Повідомляємо, що з технічних причин в № 9 журналу за 2013 р. на стор. 27 наприкінці п.6 [«Довідка про діяльність з'єднання партизанських загонів імені (а не і, як надруковано) М. Хрущова під командуванням Івана Хитриченка»] пропущена назва джерела, з якого цей документ процитовано, а саме — Історія України: Документи. Матеріали. Посібник / Укладання, коментарі В.Ю.Короля. — К.: Видавничий центр

«Академія», 2002. — С.361. Приносимо вибачення як автору статті Ю.Войцеховському, так і автору джерела, з якого вказаний вище документ було процитовано, — доктору іст. наук, професору, академіку Міжнародної Слов'янської академії Віктору Юхимовичу Королю, провідному фахівцю з питань історії України у роки Другої світової війни.

Технічний відділ редакції